

Llibre de sang, de Kim de l'Horizon

Joan Ferrerons

Benvolgudes i benvolguts membres del jurat,

Abans de res voldria agrair-vos que hàgiu inclòs *Llibre de sang*, de Kim de l'Horizon, entre les traduccions finalistes d'aquest premi. No veig companyia millor per a una traducció que aquesta «llista curta» de luxe. A més, si al privilegi de ser finalista hi afegim la invitació a participar en aquesta defensa pública en el marc de la Setmana, aconseguim que totes aquestes traduccions guanyin visibilitat i trobin nous lectors temps després de ser publicades. Per tot això, doncs, moltes gràcies!

Llibre de sang, no cal dir-ho, és una novel·la fora de sèrie. Que una *opera prima* guanyi dos premis nacionals, en aquest cas a Suïssa i a Alemanya, ja ens avisa que som davant d'un llibre molt especial. Tot i que no és una novel·la difícil, costa de classificar, perquè el seu gènere és tan fluid com el de la veu que la protagonitza, que no és ni masculina ni femenina. El llibre, doncs, aplega tipologies textuais tan variades com la biografia, la rondalla, l'acudit, la narració infantil, la literatura de fanzín, l'assaig acadèmic i de crítica cultural, la carta, l'encanteri... Fins i tot hi ha una traducció automàtica!, sense ser per això un simple exercici d'escriptura o un mer experiment literari. Fer atenció a aquest ampli ventall de gèneres, registres i tons narratius va ser el principal repte de la traducció.

A l'hora d'encarar-m'hi, vaig disposar d'un ajut inestimable: un seminari de traducció que es va celebrar el maig de l'any passat a Looren, una residència de traducció que es troba a Wernetshausen, un poblet situat a una hora de Zúric. Al llarg d'una setmana, onze traductors vàrem compartir experiències, dubtes i punts de vista entre nosaltres, però també amb l'autori del llibre. Tot i que el personal de la casa ens tractava a cor què vols i teníem unes vistes privilegiades sobre el llac de Zuric, la veritat és que varen ser unes jornades de treball tan intenses com profitoses, que ens varen permetre d'abordar des dels grans temes que travessen el llibre fins a qüestions de detall, sobretot en els passatges més poètics o al·lusius.

A més d'ajudar-nos a trobar solucions en les respectives llengües, el seminari ens va permetre conèixer de prop els problemes que sorgien en els altres idiomes i les solucions que s'hi podien trobar. Més enllà de les diverses dificultats de què vàrem tractar, però, Kim de l'Horizon no parava de recordar-nos que la nostra feina havia de ser divertida, que ens ho havíem de passar bé, i davant els nostres dubtes ens animava a prendre'ns totes les llibertats necessàries per aconseguir que la novel·la arribés amb força a cadascuna de les llengües de destinació.

Un dels primers temes de què vàrem parlar, és clar, va ser el títol del llibre: *Blutbuch*. Aquesta paraula en alemany estàndard significa 'llibre de sang', però en dialecte bernès la paraula *Buch* o, més ben dit, *Buech* ('llibre') evoca més coses. D'una banda, *Bueche* vol dir 'faig' i fa referència, doncs, al faig de sang, una mutació del faig comú que té les fulles de color vermell. El faig de sang és l'arbre que la família de la figura protagonista té al pati de casa, un arbre màgic, que conversa amb la veu narrativa i li dona força quan és una criatura. De l'altra, *Buuch* també significa 'panxa', mot que enllaça amb la cerca —a voltes violenta, sangonosa— del propi cos. Dins la novel·la, quan convenia, vaig mantenir el joc fonètic entre aquestes tres paraules canviant

faig per arbre i panxa per ventre, de manera que l'al·literació era *arbre – ventre – llibre*.

Si fa un moment parlava del gènere literari del llibre, també cal parlar del gènere de la veu protagonista, fluid i no-binari com el de l'autori mateix. L'obra original evita de manera sistemàtica el masculí genèric i fa servir un neomorfema no-binari que durant els darrers anys ha esdevingut moneda corrent en alemany. Aquest morfema s'escriu amb un asterisc i es pronuncia com una oclusiva glotal sorda. A banda d'aquest recurs, és clar, la novel·la també fa ús de perífrasis o mots col·lectius.

En alemany el gènere no-binari té dos usos: d'una banda, serveix per parlar de persones no-binàries; de l'altra, és una forma genèrica per englobar persones desconegudes o grups de gent de gèneres diferents. Cal tenir en compte, però, que el plural en alemany té poques marques de gènere, de manera que el no-binari pot passar relativament desapercebut. En català, en canvi, les marques de gènere són més freqüents, tant en singular com en plural, de manera que el morfema *-i* no és en cap cas discret. Per no farcir el llibre de neomorfemes (penseu que en alemany n'hi ha una vuitantena, mentre que en català n'hi hauria hagut més de quatre-cents), finalment vaig decidir buscar una alternativa consensuada amb l'autori. És per això que l'ús del morfema *-i* alterna sovint amb el femení genèric.

Un repte relacionat amb el gènere era com parlar de la veu protagonista durant la infantesa. En alemany, que és una llengua amb tres gèneres, el mot per a *nen*, *das Kind*, és neutre. En català, però, de gèneres només en tenim dos i, per tant, calia triar inevitablement un mot masculí o un de femení. La solució va ser fer servir la paraula *criatura*, perquè, a més de ser un nom habitual, com que no té flexió de gènere, no evoca ni el masculí ni el femení. D'altra banda, a

l'adolescència la veu protagonista esdevé en alemany un *Jugendlicher* ('noi', mot masculí), de manera que, si volia conservar el contrast, per a la infantesa havia de triar en català un mot femení, que finalment va ser *criatura* en singular i *mainada* en plural.

Durant el seminari encara vàrem parlar d'un altre tret distintiu de la novel·la: l'ús de força expressions dialectals. Suïssa és un país amb una riquesa lingüística notable i l'alemany que s'hi parla és variadíssim; canvia pràcticament a cada vall. D'alguna manera, els dialectalismes de Berna són un vincle que lliga la veu protagonista amb la seva àvia, a qui anomena *granmer* (influència del francès) i que, a mesura que envelleix, va perdent la memòria. A més, però, l'ús de dialectalismes és un recurs literari per qüestionar la relació que els parlants o els autors guarden amb l'estàndard escrit. És una manera de prendre-hi distància i disputar-ne l'autoritat, una eina per crear un llenguatge oral, proper, viu, però també per reivindicar la parla de les dones de la família de la veu protagonista, a les quals s'havia vedat la instrucció i la cultura.

En català calia preservar aquests dialectalismes d'alguna manera. En alguns moments, s'inclouen els mots originals en dialecte, sobretot quan són objecte de reflexió lingüística o, per exemple, quan s'esmenta una cançó de Mani Matter, però principalment vaig optar per incloure dialectalismes catalans, perquè altrament no s'hauria pogut aconseguir un efecte semblant al de l'original. Els mots que vaig triar provenen tots del català septentrional i de transició, perquè és el parlar que m'ha transmès la meva família, però també perquè són dialectes amb certes influències del francès, igual que l'alemany de Berna. Algunes expressions dialectals que vaig incloure a la traducció són *mastufegar* 'rosegat amb insistència', *amoixainar* 'fer manyagues', *botxo* 'bony', *calamastres* 'clemàstecs', *carambuc* 'grosella', *petarruc* 'petarrell', *calabotí* 'capgròs', *cresent* 'obedient', *segle* 'ségol' o *aiga* 'aigua'.

Finalment, a banda del llenguatge no-binari i dialectal, hi ha un tercer llenguatge que vull esmentar, que és la parla col·loquial del jovent i, més que més, l'argot marica i *queer*, molt present al llarg de la novel·la, sobretot al tercer capítol. L'alemany incorpora, en aquests registres, un munt d'anglicismes, perquè d'alguna manera l'anglès és la llengua «guai» —els sociolingüistes dirien «de prestigi»— entre el jovent germanosúís. En català, però, no tots els anglicismes eren versemblants, de manera que sovint vaig incloure castellanismes, pensant que el castellà té una gran influència sobre el jovent catalanoparlant.

La majoria de castellanismes que vaig incloure són d'ús corrent i s'integren bé en un discurs col·loquial, com ara *cutre*, *empotrar*, *tonto*, *tio*, *saque*, *finde*, *xungo*, *cuidado*, *fardar* o *apretar*. D'altra banda, els anglicismes que vaig conservar segurament no són tan freqüents en català, però sí que han guanyat curs entre el jovent: *sorry*, *fucking*, *heavy*, *random*, *mainstream*, *sexting*, *ghosting* o *rave*.

Finalment, altres exemples de col·loquialismes juvenils podrien ser *nai* 'noi', *semat* 'bo, exagerat' o *taja* ['ta.??] 'begut'.

Pel que fa a l'argot marica, mentre traduïa la novel·la vaig anar fent una mena de corpus d'expressions que sentia en català i, sobretot, que vaig llegir al fanzín *La Lloca*, publicat per l'assemblea Atzagaia. La familiaritat entre alguns passatges de *Llibre de sang* i la literatura dels fanzins mariques o *queer* em va portar a inspirar-me en aquesta publicació per trobar expressions adients al registre. Algunes d'aquestes expressions pròpies del món marica són: *marica* mateix o *mariqueria*, *armaritzat* 'que no ha sortit de l'armari', *lefa* 'semen', *llúdriga* 'home gai prim i pelut', *twink* 'home gai jove, prim i gens pelut', *bubble butt* 'cul rodó i voluminós; home que té un cul així', *femme* 'efeminat', *ploma* 'feminitat (en l'home gai)'.

Esmentant tots aquests reptes i solucions només volia subratllar fins a quin punt la traducció de *Llibre de sang* ha estat una tasca creativa i entretinguda (en els dos sentits de la paraula). Traduint aquesta obra he jugat amb un munt de veus i registres, des de documents judicials del segle XVIII fins a escenes de sexe desenfrenades, a fi de transmetre la força narrativa d'una novel·la que ens porta a la infantesa, l'adolescència i l'adulthood d'una persona no-binària en una cerca identitària i corporal que examina amb ull crític la seva trajectòria vital i familiar. La col·laboració amb l'autori i d'altres traductors, a més, va ser una experiència profundament enriquidora per la qual també em sento molt agraït.

Finalment, també voldria donar les gràcies a Maria Bohigas, capitana de Club Editor, per la confiança que em va fer encarregant-me a cegues aquesta traducció, com també a Maria-Arboç Terrades, correctora excel·lent que es va encarregar de revisar el text i ajudar-me a polir-lo.

Moltes mercès per la vostra atenció!

